

Research Paper

The Status of an Ophthalmology Hospital in Zahedan, Iran in Attracting Medical Tourists

Afsaneh Karimi¹ , Yousef Mehdipour² , Saeid Ebrahimi¹ , *Jahanpour Alipour¹

1. Department of Health Information Technology, School of Paramedical, Zahedan University of Medical Sciences, Zahedan, Iran.

2. Department of Health Information Technology, School of Paramedical, Torbat Heydarieh University of Medical Sciences, Torbat Heydarieh, Iran.

Citation Karimi A, Mehdipour Y, Ebrahimi S, Alipour J. [The Status of an Ophthalmology Hospital in Zahedan, Iran in Attracting Medical Tourists (Persian)]. *Journal of Modern Medical Information Sciences*. 2022; 8(3):258-269. <https://doi.org/10.32598/JMIS.8.3.5>

<https://doi.org/10.32598/JMIS.8.3.5>

Article Info:

Received: 17 Aug 2022

Accepted: 11 Sep 2022

Available Online: 01 Oct 2022

Key words:

Medical tourism,
Ophthalmology,
Attitude, Iran

ABSTRACT

Objective Medical tourism as an active industry contributes to the sustainable development and economic growth of countries. This study aims to investigate the status of an ophthalmology hospital in Zahedan, Iran in attracting medical tourists.

Methods This descriptive-analytical study was conducted in 2019 in Al-Zahra Ophthalmology Hospital in Zahedan. The study population consists of the administrative and clinical staff of this hospital. Using a census method, 75 people were selected. The data collection tool was a researcher-made questionnaire with acceptable validity and reliability (Cronbach's alpha=0.83) was used to survey the attitudes of participants. Mean, standard deviation, and independent t-test were used to analyze the collected data in SPSS software, version 22. P<0.05 was considered statistically significant.

Results The mean score for the possibility of attracting tourists by the hospital was 3.5 ± 0.6 . Among the study domains, general condition (3.7 ± 0.7) and quality of equipment and infrastructure (3.7 ± 0.6) obtained the highest score, while the geographical condition (2.8 ± 0.9) had the lowest score.

Conclusion The potential of the ophthalmology hospital in Zahedan in attracting medical tourist is at moderate level. Introduction of historical and scenic places as well as tourist attractions of the province on the website of the hospital, coordination with tourism companies to organize recreational tours according to the climate of the province, creating a food menu and improving the quality level of patients' foods in accordance with their cultures, as well as improving the hospital's website, both in terms of content and technical issues, and making it trilingual (Persian, English and Arabic) can be effective in improving the status of the hospital in attracting more medical tourists.

* Corresponding Author:

Jahanpour Alipour, PhD.

Address: Department of Health Information Technology, School of Paramedical, Zahedan University of Medical Sciences, Zahedan, Iran.

Tel: +98 (917) 1876641

E-mail: Jahanpour.alipour@gmail.com

Extended Abstract

Introduction

Medical tourism is travel for the purpose of treating illness and performing surgery under the supervision of physicians in medical centers. It provides opportunities for physicians to use their potential to provide services to patients in other countries. This has become a multi-billion-dollar business in the world. In addition to providing medical services, medical tourism promotes the prosperity of other areas of tourism such as hoteling and transportation sector. Factors such as providing advanced facilities and high-quality and cost-effective treatments are the most important factors for attracting patients from other countries. Unfortunately, compared to other countries in the Middle East region, Iran does not have a good position in this industry in spite of significant potentials for the development of medical tourism, including the four-season nature, high natural resources, low cost of medical services, good physicians, and successful performance in surgeries at the international level. Countries can achieve more success in medical tourism by providing services with higher quality according to the tourists' expectations. Sistan and Baluchistan province of Iran has a lot of natural, historical and cultural diversities. The proximity of this province to the countries surround the Persian Gulf, the presence of beautiful beaches in its southern area, and having a prestigious medical university in Zahedan city are among the potentials of this province to attract tourists and become a medical tourism destination, especially in the specialized field of ophthalmology. This study aims to survey the attitudes of the employees towards the status of an ophthalmology hospital in Zahedan in attracting medical tourists.

Methods

This descriptive-analytical cross-sectional study was conducted in 2019 in Al-Zahra Ophthalmology Hospital in Zahedan, Iran. The study population consists of all administrative and clinical staff of the mentioned hospital who had a diploma or higher and were previously in contact with medical tourists. Due to the limited number of the study population, sampling was not done and the census method was used. Finally, 75 people voluntarily participated. The data collection tool was a researcher-made questionnaire that was designed according to previous studies and its validity and reliability were measured. To measure validity, the questionnaire was given to four experts in the field of tourism. After applying corrections based on their comments, the validity was confirmed. The reliability of the questionnaire was measured and a Cronbach's alpha of 0.83 was obtained. According to the opinion of the experts who participated in the preparation of this questionnaire, a mean score of 1-2.5 shows unfavorable status, a score 2.6-3.5 indicates moderate status, and a score 3.6-5 represents favorable status. The collected data were analyzed in SPSS software, version 22 using Mean±SD, and independent t-test. P<0.05 was considered statistically significant.

Results

Most of the participants in this study (62.7%) were women. The Mean age and Mean work experience of participants were 33.77±7.28 and 11.16±8.42 years, respectively. Most of them (60%) had a bachelor's degree. The mean score of the possibility of attracting medical tourists by the Ophthalmology hospital was 3.5±0.6. Among the domains, the general condition and the quality of equipment and infrastructure had the highest score, while its geographical condition had the lowest score according to the hospital staff. Moreover, nurses had a more positive perspective than physicians and administrative staff (P=0.01) (Table 1).

Table 1. Mean scores for the status of the ophthalmology hospital in attracting medical tourists

Domains	Mean±SD			
	Physicians	Nurses	Administrative Staff	Total
General	3.7±0.7	4±0.8	3.4±0.6	3.7±0.7
Services	3.1±0.8	3.9±0.6	3.6±0.8	3.6±0.8
Equipment and infrastructure	3.3±0.6	3.6±0.6	3.9±0.6	3.7±0.6
Informing	3.4±0.9	3.6±0.7	3.5±0.8	3.5±0.8
Geographical	2.4±0.7	3±0.7	2.7±1.1	2.8±0.9
Total	3.2±0.6	3.6±0.5	3.4±0.6	3.5±0.6

Discussion

The status of the ophthalmology hospital in Zahedan in attracting medical tourists was moderate. The general condition of the hospital and its equipment and infrastructure were favorable while its geographical condition was unfavorable. The good reputation of physicians, the quality of medical services, the healthy and clean environment, the quality of medical equipment, having up-to-date medical equipment, and the introduction of specialist doctors and their resume on the website obtained the highest scores, which are important for attracting medical tourists. Therefore, it can be said that the studied hospital has good potential to attract medical tourists in ophthalmology. On the other hand, the lowest scores were related to the recreational facilities to spend leisure time, climate, a restaurant with a food menu, and advertisements for attracting tourists. The hospital managers should try to improve these conditions. Introduction of historical and scenic places as well as tourist attractions of the province on the website of the hospital, coordination with tourism companies to organize recreational tours according to the climate of the province, creating a food menu and improving the quality level of patients' foods in accordance with their cultures, as well as improving the hospital's website, both in terms of content and technical issues, and making it trilingual (Persian, English and Arabic) can be effective in improving the status of the hospital in attracting more medical tourists.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

This study was approved by the ethics committee of [Zahedan University of Medical Sciences](#). (Code: IR.ZAUMS.REC.1395.283).

Funding

This study was extracted from a research project (Code: 8097) in [Zahedan University of Medical Sciences](#) and with the financial support of the Research and Technology Vice-Chancellor of [Zahedan University of Medical Sciences](#).

Authors' contributions

Conceptualization: Afsaneh Karimi; Methodology: Yousef Mehdipour; Investigation: Saeid Ebrahimi, Jahrapour Alipour; Writing-original draft: Afsaneh Karimi;

Writing-review & editing: all authors; Supervision: Afsaneh Karimi.

Conflicts of interest

The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgements

The authors would like to thank the managers and staff of Al-Zahra Ophthalmology Hospital in Zahedan who helped us in collecting the required data and information.

مقاله پژوهشی

بررسی دیدگاه کارکنان نسبت به وضعیت مرکز چشم‌پزشکی جنوب شرق ایران در جذب گردشگر پزشکی

افسانه کریمی^۱، یوسف مهدی‌پور^۲، سعید ابراهیمی^۱، جهان‌پور علی‌پور^۱

۱. گروه فناوری اطلاعات سلامت، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، زاهدان، ایران.

۲. گروه فناوری اطلاعات سلامت، دانشکده پیراپزشکی، دانشگاه علوم پزشکی تربت حیدریه، تربت حیدریه، ایران.

Use your device to scan and read the article online

Citation Karimi A, Mehdipour Y, Ebrahimi S, Alipour J. [The Status of an Ophthalmology Hospital in Zahedan, Iran in Attracting Medical Tourists (Persian)]. *Journal of Modern Medical Information Sciences*. 2022; 8(3):258-269. <https://doi.org/10.32598/JMIS.8.3.5> <https://doi.org/10.32598/JMIS.8.3.5>

چکیده

هدف گردشگری پزشکی به‌عنوان یک صنعت فعال به توسعه پایدار و رشد اقتصاد کشورها کمک می‌کند. این مطالعه با هدف تعیین دیدگاه کارکنان نسبت به وضعیت مرکز چشم‌پزشکی جنوب شرق ایران در جذب گردشگر پزشکی انجام شد.

روش‌ها این پژوهش توصیفی تحلیلی در بیمارستان چشم‌پزشکی الزهرا (س) زاهدان در سال ۱۳۹۸ انجام شد. جامعه پژوهش، کارمندان اداری و بالینی بیمارستان بودند. با استفاده از روش سرشماری برای نمونه‌گیری، ۷۵ نفر در پژوهش مشارکت کردند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق‌ساخته‌ای بود که روایی و پایایی آن سنجیده شد. پایایی پرسش‌نامه با آلفای کرونباخ ۰/۸۳ تأیید شد. برای تحلیل داده‌ها از میانگین، انحراف معیار و آزمون تی مستقل و نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۲ استفاده شد. معیار قضاوت P کمتر از ۰/۰۵ بود.

یافته‌ها میانگین امتیاز دیدگاه جامعه پژوهش در مورد امکان جذب گردشگر در مرکز مورد مطالعه $3/5 \pm 0/6$ بود. در میان ابعاد مورد مطالعه، وضعیت عمومی ($3/7 \pm 0/7$) و وضعیت تجهیزات و زیرساخت ($3/7 \pm 0/6$) بیشترین میانگین امتیاز و وضعیت جغرافیایی ($2/8 \pm 0/9$) کمترین امتیاز را از دیدگاه پرسنل به دست آوردند.

نتیجه‌گیری امکان جذب گردشگر در قطب چشم‌پزشکی جنوب شرق ایران از دیدگاه جامعه پژوهش در حد متوسط بود. معرفی مکان‌های تاریخی و همچنین جاذبه‌های گردشگری استان در وبسایت مرکز و هماهنگی با شرکت‌های گردشگری برای برگزاری تورهای تفریحی متناسب با وضعیت اقلیمی استان، ایجاد منوی انتخاب غذا و بهبود سطح کیفی غذاهای بیماران متناسب با فرهنگ گردشگران پزشکی و همچنین تقویت وبسایت مرکز هم از نظر محتوا و هم از نظر فنی و سه‌زبانه کردن آن می‌تواند در ارتقای وضعیت این مرکز و جذب بیشتر گردشگران پزشکی مؤثر باشد.

اطلاعات مقاله:

تاریخ دریافت: ۲۶ مرداد ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۲۰ شهریور ۱۴۰۱

تاریخ انتشار: ۰۹ مهر ۱۴۰۱

کلیدواژه‌ها:

گردشگری پزشکی، بیماری‌های چشم، دیدگاه، ایران.

* نویسنده مسئول:

دکتر جهان‌پور علی‌پور

نشانی: زاهدان، دانشگاه علوم پزشکی زاهدان، دانشکده پیراپزشکی، گروه فناوری اطلاعات سلامت.

تلفن: ۱۸۷۶۶۴۱ (۹۱۷) ۹۸+

پست الکترونیکی: Jahanpour.alipour@gmail.com

مقدمه

بودن هزینه‌های حمل‌ونقل بین‌المللی، توسعه اینترنت و ظهور شرکت‌های ارتباطی که به‌عنوان واسطه بین بیماران بین‌المللی و شبکه‌های بیمارستانی عمل می‌کنند و باعث دسترسی آسان بیماران به اطلاعات و قیمت‌ها می‌شوند و در نهایت فناوری‌های پیشرفته که با خدمات مراقبت‌های بهداشتی جدید ایجاد شده است [۷]. عواملی از قبیل ایجاد تسهیلات پیشرفته، کیفیت بالا و هزینه پایین درمان به‌عنوان مهم‌ترین عوامل جذب بیمار در حوزه گردشگری پزشکی معرفی شده‌اند [۱۱]. همچنین تجهیزات پزشکی، تنوع درمانی، عوامل جامعه‌شناختی، زمان انتظار، جاذبه‌های گردشگری، سهولت سفر و شرایط سیاسی و امنیتی هم از سایر عوامل مؤثر در جذب گردشگران ذکر شده‌اند [۱۲]. تعداد زیادی از گردشگران پزشکی از نقاط مختلف دنیا برای درمان به کشورهای در حال توسعه سفر کرده‌اند [۵]. سهم آسیا از این تجارت، حدود ۷ میلیارد دلار از ۶۰ میلیارد دلار درآمد سالانه از این صنعت است [۱۳].

کشور ایران در مقایسه با سایر کشورهای منطقه خاورمیانه از پتانسیل‌های قابل توجهی برای توسعه گردشگری پزشکی برخوردار است که می‌توان به طبیعت چهار فصل، منابع طبیعی فراوان، قیمت پایین خدمات پزشکی، پزشکان معروف در سطح بین‌الملل و عملکرد موفق در جراحی‌ها در سطح جهانی اشاره کرد، ولی ایران، متأسفانه با وجود این پتانسیل‌ها جایگاه مناسبی در این صنعت ندارد. مطابق با ارزیابی که در سال ۲۰۲۰ با شاخص گردشگری پزشکی در بین ۴۶ کشور انجام شد، ایران رتبه آخر را کسب کرد [۴، ۱۰]. عوامل زیرساختی (شامل زیرساخت‌های اصلی، بازاریابی، رقابت‌پذیری، سیستم اطلاعات گردشگری پزشکی)، عوامل قانونی و دولتی (شامل مسائل سیاسی و روابط بین‌المللی، مسائل مدیریتی، مسائل اقتصادی، مسائل امنیتی، تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی) و عوامل مرتبط با نظام سلامت (شامل تعرفه خدمات پزشکی و بیمه سلامت، اعتباربخشی بین‌المللی و کیفیت خدمات، منابع انسانی)، ۳ عامل اصلی برای گسترش گردشگری پزشکی در ایران ذکر شده‌اند [۴].

در بازار رقابتی امروز، مناطق و کشورهای می‌توانند در حوزه گردشگری پزشکی موفقیت بیشتری کسب کنند که با توجه به سطح انتظارات گردشگران، خدمات را با کیفیت و استانداردهای بالاتری ارائه دهند [۹، ۱۴]. استان سیستان و بلوچستان با مساحت بیش از ۱۸۷ هزار کیلومتر مربع، تنوع فراوانی در پدیده‌های طبیعی، تاریخی و فرهنگی دارد. موقعیت خاص این استان و نزدیکی و هم‌مرزی با کشورهای حوزه خلیج فارس و همچنین دارا بودن سواحل زیبا در جنوب، از جمله پتانسیل‌های این استان برای جذب گردشگران است [۱۵]. شهر زاهدان با داشتن یک دانشگاه معتبر پزشکی در رشته‌های مختلف می‌تواند مقصد گردشگری پزشکی به‌خصوص در حیطه تخصصی چشم‌پزشکی باشد [۱۶]. مرکز فوق تخصصی چشم‌پزشکی الزهرا (س) یکی از مراکز فعال درمانی، آموزش و پژوهشی فعال در حیطه تخصصی

برای توسعه پایدار و همچنین جایگزینی منبع جدید برای درآمد به‌جای منابع نفتی، باید از همه امکانات و قابلیت‌ها استفاده کنیم. به این منظور توسعه گردشگری که یکی از بزرگ‌ترین و پربازده‌ترین فعالیت‌های اقتصادی در جهان است می‌تواند تأثیر چشمگیری در اقتصاد کشور داشته باشد [۱، ۲]. آمار انجمن سفر و گردشگری نشان می‌دهد حدود ۹۰ درصد از تولید ناخالص داخلی جهانی^۱ و ۷۰ درصد از اشتغال، به این صنعت اختصاص دارد. در دهه‌های اخیر شاخه جدیدی از گردشگری به نام گردشگری پزشکی توجه و محبوبیت زیادی در میان کشورها کسب کرده است [۳]. در این نوع گردشگری، بیماران محل زندگی خود را برای دسترسی به خدمات مراقبت‌های بهداشتی غیراورژانسی ترک می‌کنند [۴]. بنابراین می‌توان گفت گردشگری پزشکی، مسافرت به‌منظور درمان بیماری و انجام جراحی تحت نظر پزشکان در مراکز درمانی است که فرصت‌هایی را برای مراکز درمانی فراهم می‌کند تا از پتانسیل‌های خود برای ارائه خدمات به بیماران سایر کشورها استفاده کنند. در این فعالیت اقتصادی، تبادل خدمات حداقل بین ۲ بخش پر درآمد گردشگری و پزشکی وجود دارد و تبدیل به صنعتی چند میلیارد دلاری در جهان شده است و علاوه بر ارائه خدمات پزشکی باعث رونق حوزه‌های دیگری از گردشگری مانند هتلینگ و بخش حمل‌ونقل می‌شود [۵، ۶].

گردشگری پزشکی به‌عنوان یک صنعت فعال در کشورهای مختلف، از جمله تایلند، سنگاپور، مجارستان، آرژانتین، مالزی، کوبا، اسرائیل، برزیل، اردن، ترکیه و هند است که به توسعه پایدار و رشد اقتصاد کشورها کمک می‌کند [۷]. گردشگری پزشکی سالانه ۶۰ میلیارد دلار درآمد و رشد سالانه ۲۰ درصدی را به خود اختصاص داده است. پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۷ ارزش این صنعت به حدود ۲۰۸ میلیارد دلار برسد. درآمد حاصل از گردشگری پزشکی باعث شده برخی از کشورهای آسیایی مانند سنگاپور، تایلند و هند به‌طور چشمگیری در حال تبلیغ خدمات درمانی خود در میان بیماران جهان باشند. ارزان بودن قیمت خدمات پزشکی ایران نسبت به سایر کشورهای جهان، کیفیت مناسب و برابری آن با جدیدترین شیوه‌های علم پزشکی در جهان و همچنین شرایط و ویژگی‌های جغرافیایی، فرهنگی و اجتماعی خاص ایران و همجواری با کشورهای مسلمان فرصتی بسیار خوب برای توسعه صنعت توریسم پزشکی در ایران است [۲، ۸-۱۰].

دلایل عمده‌ای وجود دارد که افراد برای دریافت مراقبت‌های سلامتی سفرهای بین‌المللی را انتخاب کنند، از جمله لیست‌های انتظار طولانی در کشورهای توسعه‌یافته، هزینه‌های پایین درمان‌های پزشکی در کشورهای در حال توسعه، مقرون‌به‌صرفه

1. Gross Domestic Product (GDP)

خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم به ترتیب امتیازهای ۵، ۴، ۳، ۲ و ۱ داده شد و میانگین امتیاز برای هر سؤال و هر حیطه محاسبه و نتایج پژوهش در قالب جداول مقایسه‌ای ارائه شدند. مطابق با نظر خبرگان که در تنظیم پرسش‌نامه مشارکت داشتند میانگین امتیازهای ۱ تا ۲/۵ نامطلوب، ۲/۶ تا ۳/۵ متوسط و ۳/۶ تا ۵ مطلوب در نظر گرفته شد. با استفاده از آزمون تی مستقل، میانگین امتیاز نظرات گروه‌های مختلف پرستاران، پزشکان و سایر پرسنل با یکدیگر مقایسه و ارتباط بین متغیرها آزمون شد و معیار قضاوت P کمتر از ۰/۰۵ قرار گرفت.

یافته‌ها

مطابق با یافته‌های پژوهش، بیشتر شرکت‌کنندگان در این پژوهش (۶۲/۷ درصد) زن بودند. میانگین سنی و میانگین سابقه کاری جامعه پژوهش به ترتیب ۳۳/۷۷±۷/۲۸ و ۱۱/۱۶±۸/۴۲ سال بود. اکثر مشارکت‌کنندگان (۶۰ درصد) دارای مدرک تحصیلی لیسانس بودند (جدول شماره ۱).

مطابق با جدول شماره ۲، میانگین نمره دیدگاه جامعه پژوهش در مورد امکان جذب گردشگر در مرکز فوق تخصصی چشم زاهدان ۳/۵±۰/۶ است. در میان ابعاد مورد مطالعه، وضعیت عمومی (۳/۷±۰/۷) و وضعیت تجهیزات و زیرساخت (۳/۷±۰/۶) مرکز فوق تخصصی چشم پزشکی بیشترین میانگین نمره و وضعیت جغرافیایی (۲/۸±۰/۹) کمترین نمره را از دیدگاه پرسنل این مرکز به دست آوردند. همچنین، پرستاران (۳/۶±۰/۵) نسبت به سایر کارکنان دارای دیدگاه مثبت‌تری هستند.

مطابق با جدول شماره ۳، از میان گزینه‌های مرتبط با ابعاد مورد مطالعه، حسن شهرت پزشکان متخصص، کیفیت خدمات پزشکی، وضعیت بهداشت و نظافت مرکز، داشتن تجهیزات پزشکی سالم و فعال، داشتن تجهیزات پزشکی به‌روز و معرفی پزشکان متخصص و سوابق آن‌ها در وب‌سایت مرکز به ترتیب بیشترین میانگین نمره‌ها را کسب کردند و کمترین میانگین نمره‌ها به ترتیب مربوط به وجود امکانات رفاهی و تفریحی جهت گذراندن اوقات فراغت، وجود اقلیم (شرایط آب و هوایی) مناسب، داشتن آشپزخانه مناسب با منوی انتخاب غذا و داشتن تبلیغات مناسب برای جذب گردشگر است.

آزمون تی مستقل نشان داد پرستاران (۳/۶±۰/۵) به‌طور معنی‌داری (P=۰/۰۱) دیدگاه مثبت‌تری نسبت به پزشکان (۳/۲±۰/۶) در مورد وضعیت مرکز مورد مطالعه برای جذب گردشگر پزشکی داشتند. در مقایسه دیدگاه سایر گروه‌ها، تفاوت معنی‌داری وجود نداشت. در بُعد تجهیزات و زیرساخت، دیدگاه سایر پرسنل (۳/۹±۰/۶۳) نسبت به پزشکان (۳/۳±۰/۶۳) به‌طور معنی‌داری (P=۰/۰۰۷) مثبت‌تر بود. در بُعد شرایط جغرافیایی، دیدگاه پرستاران (۳±۰/۷۳) نسبت به پزشکان (۲/۴±۰/۷۳) به‌طور معنی‌داری (P=۰/۰۰۲) مثبت‌تر بود. در سایر ابعاد، تفاوت معنی‌داری در دیدگاه سایر گروه‌ها وجود نداشت.

چشم‌پزشکی در کشور و وابسته به دانشگاه علوم پزشکی زاهدان و همچنین قطب چشم‌پزشکی و مرکز ارجاع بیماران چشم‌پزشکی جنوب شرق ایران است. این مرکز مجهز به مدرن‌ترین دستگاه‌ها و تجهیزات پزشکی و همچنین دارای گواهی‌نامه مدیریت کیفیت و محیط‌زیست است. با توجه به پتانسیل بالای این مرکز برای جذب گردشگران پزشکی در حوزه چشم‌پزشکی، این مطالعه با هدف تعیین دیدگاه کارکنان نسبت به وضعیت مرکز چشم‌پزشکی جنوب شرق ایران در جذب گردشگر پزشکی انجام شد تا با شناسایی نقاط قوت و ضعف موجود، برنامه‌ریزی لازم جهت کاهش مشکلات و تقویت نقاط قوت انجام شود.

مواد و روش‌ها

این پژوهش توصیفی تحلیلی به صورت مقطعی در سال ۱۳۹۸ در بیمارستان فوق تخصصی چشم‌پزشکی الزهرا (س) زاهدان انجام شد. جامعه پژوهش، کارمندان اداری و بالینی بیمارستان بودند که مدرک دیپلم و بالاتر داشتند و قبلاً با گردشگران پزشکی در ارتباط بودند. با توجه به محدود بودن جامعه پژوهش، نمونه‌گیری انجام نشد و از روش سرشماری استفاده شد و در نهایت ۷۵ نفر به صورت داوطلبانه در پژوهش مشارکت کردند. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق‌ساخته‌ای بود که با توجه به مطالعات انجام‌شده قبلی تنظیم و روایی و پایایی آن سنجیده شد. پرسش‌نامه شامل ۲ قسمت اصلی بود. قسمت اول شامل مشخصات جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان، یعنی جنسیت، سن، شغل، میزان تحصیلات و سابقه کاری بود و قسمت دوم با ۲۳ سؤال ۵ گزینه‌ای، بدنه اصلی پرسش‌نامه را تشکیل می‌داد. بدنه اصلی پرسش‌نامه شامل ۵ بعد وضعیت عمومی (۴ سؤال)، خدمات (۴ سؤال)، تجهیزات و زیرساخت (۵ سؤال)، اطلاع‌رسانی (۶ سؤال) و جغرافیایی (۴ سؤال) بود. برای سنجش روایی، پرسش‌نامه در اختیار ۴ نفر از صاحب‌نظران در حوزه گردشگری قرار گرفت که مطالعاتی در این زمینه داشتند و نظرات اصلاحی آن‌ها در پرسش‌نامه اعمال و تأیید شد. پایایی پرسش‌نامه، با استفاده از روش آزمون بازآزمون سنجیده شد. پرسش‌نامه‌ها در ۲ نوبت به فاصله ۵ روز در اختیار ۲۰ نفر از جامعه پژوهش قرار گرفت و پایایی آن بر اساس آلفای کرونباخ ۰/۸۳ به دست آمد. پس از مصوب شدن طرح پژوهشی با کد اخلاق IR.ZAUMS. REC.1395.283 توسط کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی زاهدان که این مقاله از آن استخراج شده است، پرسش‌نامه‌ها با مراجعه حضوری تکمیل شدند. تکمیل پرسش‌نامه‌ها با رضایت آگاهانه مشارکت‌کنندگان و به صورت داوطلبانه انجام شد و به شرکت‌کنندگان در پژوهش اطمینان داده شد که داده‌های آن‌ها محرمانه خواهد بود و نتایج به صورت کلی و بدون ذکر نام گزارش خواهد شد. داده‌های جمع‌آوری‌شده در نرم‌افزار آماری SPSS نسخه ۲۲ ثبت و برای تحلیل داده‌ها از میانگین، انحراف معیار و آزمون تی مستقل استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها، به گزینه‌های

جدول ۱. توزیع فراوانی جامعه پژوهش به تفکیک مشخصات جمعیت‌شناختی

متغیر	گروه	فراوانی (درصد)
جنسیت	مرد	۲۸ (۳۷/۳)
	زن	۴۷ (۶۲/۷)
	جمع	۷۵(۱۰۰)
گروه سنی	۲۰ تا ۳۰	۲۵ (۳۳/۳)
	۳۱ تا ۴۰	۳۷ (۴۹/۳)
	۴۰ سال و بیشتر	۱۳ (۱۷/۴)
	جمع	۷۵(۱۰۰)
شغل	پزشک	۱۵ (۲۰)
	پرستار	۳۰ (۴۰)
	سایر	۳۰ (۴۰)
	جمع	۷۵(۱۰۰)
تحصیلات	دیپلم	۶ (۸)
	فوق دیپلم	۳ (۴)
	لیسانس	۴۵ (۶۰)
	فوق لیسانس	۵ (۶/۷)
	دکتر	۱۶ (۲۱/۳)
	جمع	۷۵(۱۰۰)
سابقه کار	پنج سال و کمتر	۲۴ (۳۲)
	۶ تا ۱۴ سال	۳۳ (۴۲/۷)
	۱۵ سال و بیشتر	۱۹ (۲۵/۳)
	جمع	۷۵(۱۰۰)

جدول ۲. مقایسه توزیع فراوانی پاسخ‌های جامعه پژوهش در مورد دیدگاه آنان نسبت به وضعیت بیمارستان برای جذب گردشگر پزشکی

ابعاد وضعیت	میانگین \pm انحراف معیار		
	پزشکان	پرستاران	سایر کارمندان
عمومی	۳/۷ \pm ۰/۷	۴ \pm ۰/۸	۳/۴ \pm ۰/۶
خدمات	۳/۱ \pm ۰/۸	۳/۹ \pm ۰/۶	۳/۶ \pm ۰/۸
تجهیزات و زیرساخت	۳/۳ \pm ۰/۶	۳/۶ \pm ۰/۶	۳/۹ \pm ۰/۶
اطلاع‌رسانی	۳/۴ \pm ۰/۹	۳/۶ \pm ۰/۷	۳/۵ \pm ۰/۸
جغرافیایی	۲/۴ \pm ۰/۷	۳ \pm ۰/۷	۲/۷ \pm ۱/۱
جمع	۳/۲ \pm ۰/۶	۳/۶ \pm ۰/۵	۳/۴ \pm ۰/۶

جدول ۳. توزیع فراوانی پاسخ‌های جامعه پژوهش در مورد دیدگاه آنان نسبت به وضعیت بیمارستان برای جذب گردشگر پزشکی

ابعاد وضعیت	گزینه‌ها	میانگین ± انحراف معیار		
		پزشکان	پرستاران	سایر کارمندان
عمومی	وضعیت بهداشت و نظافت مرکز	۳/۹±۱/۱	۴/۱±۱	۴/۲±۰/۸
	تشکیل به موقع کمیته‌های بیمارستانی	۳/۵±۰/۸	۳/۹±۱	۳/۲±۱/۴
	حسن شهرت پزشکان متخصص	۳/۹±۱/۴	۴/۷±۰/۵	۴/۶±۰/۷
	داشتن آشپزخانه مناسب با منوی انتخاب غذا	۳/۵±۱/۶	۳/۳±۱/۷	۱/۵±۰/۸
	جمع	۳/۷±۰/۷	۴±۰/۸	۳/۴±۰/۶
	کیفیت خدمات پرستاری	۳/۶±۱/۱	۴/۵±۰/۷	۳/۸±۰/۹
	کیفیت خدمات پزشکی	۳/۶±۱/۴	۴/۵±۰/۶	۴/۳±۰/۹
	ثبات مستندات مرتبط با گردشگران	۲/۵±۱/۱	۳/۸±۰/۸	۳/۲±۱/۱
	برقراری ارتباط گفتاری با بیمار در زمان لازم (وجود مترجم مسلط به زبان موردنیاز)	۲/۵±۱/۱	۲/۹±۱/۱	۳/۲±۱/۳
	جمع	۳/۱±۰/۸	۳/۹±۰/۶	۳/۶±۰/۸
تجهیزات و زیرساخت	داشتن تجهیزات پزشکی سالم و فعال	۳/۴±۱/۱	۴/۱±۰/۷	۴/۳±۰/۸
	داشتن تجهیزات پزشکی به روز	۳/۵±۱/۱	۴/۱±۰/۷	۴/۴±۰/۶
	داشتن وبسایت با اطلاعات به روز	۳/۵±۰/۸	۳/۹±۰/۹	۳/۸±۱
	داشتن زیرساخت مناسب برای ایجاد ارتباطات بین‌المللی برای بیمار (تلفن و اینترنت)	۳±۱	۳±۱/۲	۳/۴±۱/۱
	داشتن داروخانه ۲۴ ساعته در مرکز	۳/۴±۱/۱	۲/۸±۱/۴	۳/۵±۱/۱
	جمع	۳/۳±۰/۶	۳/۶±۰/۶	۳/۹±۰/۶
	وضعیت اطلاع رسانی داخل مرکز به گردشگران مراجعه‌کننده	۳/۱±۱/۲	۳/۸±۰/۹	۳±۰/۹
	داشتن تبلیغات مناسب برای جذب گردشگر	۳/۲±۱/۴	۲/۷±۱	۲/۷±۱/۲
	معرفی تخصص‌های موجود در مرکز در وبسایت مرکز	۳/۹±۰/۹	۴/۱±۰/۹	۳/۶±۱/۱
	اطلاع‌رسانی	معرفی پزشکان متخصص و سوابق آن‌ها در وبسایت مرکز	۳/۷±۱/۲	۴/۴±۱
مشخص بودن تعرفه‌های درمانی برای هریک از فرایندهای درمانی	۳/۴±۱/۲	۴/۱±۱	۴±۰/۹	
مشخص بودن نحوه پرداخت هزینه‌ها برای گردشگر	۳/۳±۱/۳	۲/۶±۱/۴	۳/۵±۱	
جمع	۳/۴±۰/۹	۳/۶±۰/۷	۳/۵±۰/۸	
جغرافیایی	دسترسی آسان به امکانات جاده‌ای و ترابری هوایی مطلوب	۲/۶±۱/۱	۳/۶±۱	۳±۱/۳
	وجود هتل‌ها و اقامتگاه‌های استاندارد	۲/۵±۰/۹	۳/۵±۰/۸	۳/۱±۱/۱
	وجود اقلیم (شرایط آب‌وهوایی) مناسب	۲/۳±۱	۲/۵±۰/۹	۲/۷±۱/۴
	وجود امکانات رفاهی و تفریحی جهت گذرانیدن اوقات فراغت	۲/۳±۱/۱	۲/۲±۱/۱	۲/۲±۱/۲
	جمع	۲/۴±۰/۷	۳±۰/۷	۲/۷±۱/۱

بحث

بودند که با نتایج این مطالعه همخوانی دارد و باید مورد توجه سیاست‌گذاران در وزارت‌های بهداشت و گردشگری قرار گیرد و با ایجاد دستورالعمل یکنواخت برای همه مراکز پزشکی و ایجاد سیستم اطلاعات مناسب برای ثبت اطلاعات مرتبط این مشکل رفع شود.

با توجه به اینکه بیماران به ارتباط فعال و دوستانه با پزشکان و سایر کارکنان نیاز دارند و به‌منظور برقراری ارتباط گفتاری با گردشگران پزشکی در زمان لازم و تسلط کارکنان مختلف به زبان‌های خارجی، به‌ویژه زبان‌های انگلیسی و عربی (با توجه به اینکه پس از تحریم‌ها علیه ایران تمرکز اصلی برای جذب گردشگر پزشکی بر کشورهای منطقه است و اکثر بیماران فعلی از کشورهای عربی هستند) [۱۸]، لزوم تسلط کارکنان به‌خصوص کادر پزشکی و پرستاری به زبان‌های دیگر وجود دارد که در مطالعات مختلفی [۴، ۸، ۱۸-۲۱] به آن اشاره شده و باید مورد توجه سیاست‌گذاران و مدیران مراکز جذب گردشگر پزشکی قرار گیرد و جذب نیروهایی در اولویت قرار گیرد که در زمینه ذکر شده تبحر دارند.

در بعد «وضعیت تجهیزات و زیرساخت»، میانگین نمرات گزینه‌های «داشتن زیرساخت مناسب برای ایجاد ارتباطات بین‌المللی برای بیمار (تلفن و اینترنت)» و «داشتن داروخانه ۲۴ ساعته در مرکز» در حد متوسط ارزیابی شدند که نیازمند تقویت و توجه از سوی مدیران و سیاست‌گذاران است. زیرساخت‌های ناکارآمد فناوری اطلاعات در مراکز خدماتی برای استفاده مناسب از فضای مجازی و اینترنت از جمله موانع توسعه گردشگری در ایران معرفی شده‌اند [۴، ۲۲] که با نتایج این مطالعه همسو هستند. از آنجایی که دسترسی گسترده به فناوری اطلاعات و ارتباطات و استفاده از اینترنت توسط ارائه‌دهندگان مراقبت‌های بهداشتی و بیماران نقش مهمی در دسترسی آسان به اطلاعات مربوط به هزینه‌ها و خدمات مراقبت‌های بهداشتی در سراسر جهان دارد [۲۳] رفع مشکلات مرتبط با آن اهمیت زیادی دارد و باید در سطح ملی مورد توجه قرار گیرد.

در بعد «وضعیت اطلاع‌رسانی»، میانگین نمرات گزینه‌های «مشخص بودن نحوه پرداخت هزینه‌ها برای گردشگر» و «وضعیت اطلاع‌رسانی داخل مرکز به گردشگران مراجعه‌کننده» در حد متوسط و گزینه «داشتن تبلیغات مناسب برای جذب گردشگر» در حد ضعیف بود. تحقیقات انجام‌شده اهمیت زیاد اطلاع‌رسانی را در جذب گردشگران پزشکی تأیید می‌کنند و از آن به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای جذب گردشگر پزشکی نام می‌برند. ارتقا و به‌روزرسانی وبسایت در مراکز پزشکی از طریق به‌روزرسانی منظم و درج انتشار اطلاعات، کمک می‌کند تا بیماران جدید انتخاب درستی در نوع بیمارستان برای انجام خدمات پزشکی داشته باشند [۵، ۲۴، ۲۵]. همچنین ارتقای ابعاد مختلف وبسایت یک مرکز پزشکی، از جمله محتوای وبسایت، رابط

مطابق با نتایج این مطالعه، امکان جذب گردشگر در قطب چشم‌پزشکی جنوب شرق ایران از دیدگاه جامعه پژوهش در حد متوسط بود. طبق نتایج مطالعه‌ای که میر و تاج‌زاده نمین در زاهدان انجام دادند، شهر زاهدان پتانسیل‌های لازم برای انجام فعالیت در حوزه گردشگری پزشکی را دارد [۱۶] که تا حدودی مؤید نتایج این مطالعه است. در میان ابعاد مورد بررسی؛ وضعیت عمومی و وضعیت تجهیزات و زیرساخت مرکز چشم‌پزشکی الزهرا (س) بیشترین میانگین نمره (در حد مطلوب) و وضعیت جغرافیایی کمترین میانگین نمره (در حد نامطلوب) را به دست آوردند.

همه گزینه‌های مرتبط با بُعد «وضعیت عمومی» از دیدگاه جامعه پژوهش در حد مطلوب ارزیابی شدند و فقط گزینه «داشتن آشپزخانه مناسب با منوی انتخاب غذا» در حد متوسط ارزیابی شد. از آنجایی که مقدم و همکاران در مطالعه خود، یکی از عوامل مورد توجه با عنوان حساسیت‌های فرهنگی مؤثر در جذب گردشگران پزشکی را «تهیه غذای حلال» ذکر کرده‌اند [۱۷]، می‌توان اهمیت توجه به نوع غذا و شیوه سرو آن را به گردشگران پزشکی دریافت. با توجه به اینکه اکثر گردشگران پزشکی که به ایران سفر می‌کنند از ساکنان کشورهای حوزه خلیج فارس هستند و در رژیم غذایی آن‌ها استفاده از غذای حلال اهمیت زیادی دارد و در ایران این موضوع مورد توجه قرار گرفته و رعایت می‌شود، این نکته به‌عنوان یک نقطه قوت در جذب گردشگران پزشکی از کشورهای همسایه است. در مطالعه‌ای هم که امکان جذب گردشگر پزشکی را در شهر زاهدان بررسی کرد، «عدم ارائه رژیم غذایی متناسب با بیماران» به‌عنوان یکی از کاستی‌ها ذکر شده بود [۱۶] که با نتایج این پژوهش هم‌راستاست. بنابراین توجه بیشتر به نوع و کیفیت غذاها و نحوه سرو آن‌ها به بیماران بستری در مرکز مورد مطالعه باید مورد توجه مدیران مرکز قرار گیرد تا با بهبود وضعیت آن بتوان رضایت بیشتر گردشگران پزشکی را جلب کرد و عامل معرفی این مرکز به سایر دوستان و آشنایان آنها شد و امکان جذب بیشتر گردشگران را فراهم کرد.

در بُعد «وضعیت خدمات»، میانگین نمرات گزینه‌های کیفیت خدمات پرستاری و پزشکی در سطح مطلوب بودند که از جمله نقاط قوت مرکز مورد مطالعه است. گزینه‌های «ثبت مستندات مرتبط با گردشگران» و «برقراری ارتباط گفتاری با بیمار در زمان لازم» در حد متوسط ارزیابی شدند. رئوفی و همکاران [۴] هم در مطالعه خود، عدم وجود سیستمی برای ثبت اطلاعات و آمار بیماران خارجی به دلیل عدم وجود دستورالعمل خاص در این زمینه و نبود سیستمی برای ارزیابی رضایت بیماران خارجی، عدم پاسخ‌گویی به گردشگران ناراضی و سیستم پیگیری ضعیف را از جمله عوامل بازدارنده توسعه گردشگری در ایران معرفی کرده

کیفی غذاهای بیماران متناسب با فرهنگ گردشگران پزشکی مراجعه‌کننده به مرکز و همچنین تقویت وب‌سایت مرکز هم از نظر محتوا و هم از نظر فنی و سه‌زبانه کردن آن (فارسی، انگلیسی و عربی) می‌تواند در ارتقای وضعیت این مرکز و جذب بیشتر گردشگران پزشکی مؤثر باشد.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

این مطالعه از طرح تحقیقاتی مصوب شماره ۸۰۹۷ با عنوان «بررسی امکان جذب گردشگر پزشکی در بیمارستان چشم‌پزشکی زاهدان» استخراج شده و دارای تأییدیه اخلاقی به شماره IR.ZAUMS.REC.1395.283 از دانشگاه علوم پزشکی زاهدان است.

حامی مالی

این مقاله با حمایت مالی معاونت تحقیقات دانشگاه علوم پزشکی زاهدان انجام شده است.

مشارکت نویسندگان

طراحی مطالعه و تهیه مقاله: افسانه کریمی؛ تحلیل داده‌ها و همکاری در جمع‌آوری داده‌ها: یوسف مهدی‌پور؛ جمع‌آوری داده‌ها: سعید ابراهیمی؛ تحلیل داده‌ها، نگارش متن مقاله و ویرایش: یوسف مهدی‌پور، جهان‌پور علی‌پور.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

تشکر و قدردانی

از مدیران و کارکنان بیمارستان فوق تخصصی چشم‌پزشکی الزهرای (س) زاهدان که نویسندگان این مقاله را در گردآوری داده‌ها و اطلاعات موردنیاز یاری کردند بسیار سپاسگزاریم.

کاربری، سرعت بارگذاری سایت هنگام تغییر زبان، سلیس بودن متن‌های ترجمه‌شده، تجربه کاربری و برقراری ارتباط می‌توانند باعث جذب بیشتر گردشگران پزشکی شوند [۵، ۲۴-۲۷].

«وجود امکانات رفاهی و تفریحی جهت گذراندن اوقات فراغت» و «وجود اقلیم (شرایط آب و هوایی) مناسب» در بعد وضعیت جغرافیایی در حد ضعیف و گزینه‌های «وجود هتل‌ها و اقامتگاه‌های استاندارد» و «دسترسی آسان به امکانات جاده‌ای و ترابری هوایی مطلوب» در حد متوسط بودند. در مطالعات مختلفی [۴، ۱۸، ۲۸، ۲۹] عوامل ذکرشده، از جمله عواملی هستند که علاوه بر مسائل مرتبط با خدمات بهداشتی موردارزیابی گردشگران پزشکی برای سفر به مقصد در نظر گرفته می‌شوند و از عوامل بازدارنده توسعه گردشگری پزشکی در ایران شناسایی شده‌اند و با نتایج این مطالعه همخوانی دارد. معرفی جاذبه‌های توریستی و مکان‌های دیدنی شهر زاهدان و سایر شهرهای استان در وب‌سایت بیمارستان و برگزاری تورهای تفریحی به‌خصوص به مقصد چابهار و بازدید از سواحل زیبای آن می‌تواند راهکاری برای رفع موانع ذکرشده در بُعد وضعیت جغرافیایی باشد. همچنین در مطالعه‌ای که با موضوع ارزیابی آسایش اقلیمی و برنامه‌ریزی گردشگری در استان سیستان و بلوچستان انجام شد، بهترین مکان‌ها در استان جهت گردشگری در بهار و پاییز قسمت‌های شمالی استان (خاش و زاهدان) و در زمستان قسمت‌های جنوبی استان (به‌خصوص چابهار) هستند [۱۵] که در برنامه‌ریزی‌های گردشگری باید مورد توجه شرکت‌ها و آژانس‌های مسافرتی قرار گیرند.

نتیجه‌گیری

در مجموع از میان گزینه‌های مرتبط با ابعاد موردبررسی، حسن شهرت پزشکان متخصص، کیفیت خدمات پزشکی، وضعیت بهداشت و نظافت مرکز، داشتن تجهیزات پزشکی سالم و فعال، داشتن تجهیزات پزشکی به‌روز و معرفی پزشکان متخصص و سوابق آن‌ها در وب‌سایت مرکز به ترتیب بیشترین میانگین نمره‌ها را در حد مطلوب کسب کردند که برای جذب گردشگر دارای اهمیت هستند. بنابراین می‌توان گفت بیمارستان فوق تخصصی الزهرای زاهدان دارای پتانسیل‌های خوبی برای جذب گردشگران پزشکی در حیطه چشم پزشکی است. از سوی دیگر، کمترین میانگین نمره‌ها به ترتیب مربوط به وجود امکانات رفاهی و تفریحی جهت گذراندن اوقات فراغت، وجود اقلیم (شرایط آب‌وهوایی) مناسب، داشتن آشپزخانه مناسب با منوی انتخاب غذا و داشتن تبلیغات مناسب برای جذب گردشگر بود که در حد ضعیف بودند و مدیران بیمارستان باید جهت تقویت آن‌ها تلاش کنند. معرفی مکان‌های تاریخی و دیدنی و همچنین جاذبه‌های گردشگری استان در وب‌سایت مرکز مورد مطالعه و هماهنگی با شرکت‌های گردشگری برای برگزاری تورهای تفریحی متناسب با وضعیت اقلیمی استان، ایجاد منوی انتخاب غذا و بهبود سطح

References

- [1] Adrom M, Anvary M, Bostani M. Evaluation of social security sense in tourism development case study; Zahedan city. *Res J Agric Biol Sci.* 2015; 11(1):5-10. [\[Link\]](#)
- [2] Hadian M, Jabbari A, Mousavi SH, Sheikhbardsiri H. Medical tourism development: A systematic review of economic aspects. *Int J Healthc Manag.* 2021; 14(2):576-82. [\[DOI:10.1080/20479700.2019.1677977\]](#)
- [3] Jabbari A, Gholami M, Kavosi Z, Chamanpara P. [The role of demographic variables on medical tourists' viewpoints about service quality of hospitals (Persian)]. *Hospital.* 2016; 15(3):95-102. [\[Link\]](#)
- [4] Raoofi S, Khodayari-Zarnaq R, Ghasemyani S, Hamidi H, Vatankhah S. Barriers of medical tourism development in Iran. *Anatolia.* 2022; 33(1):91-103. [\[DOI:10.1080/13032917.2021.1907760\]](#)
- [5] Soofi S, Aligholi M. [The effect of website promotion three times in increasing the rate of increase between nations and revenue In Bina Ophthalmology Hospital, Tehran (Persian)]. *J New Approach Educ Sci.* 2022; 4(1):85-94. [\[Link\]](#)
- [6] Asadi M, Boroumandzad Y, Derakhsh S. [Boosting the presence of foreign health tourists in Yazd, Iran; challenges and solutions (Persian)]. *Health Inform Manage.* 2019; 16(4):161-7. [\[Link\]](#)
- [7] Masoud F, Alireza J, Mahmoud K, Zahra A. A systematic review of publications studies on medical tourism. *J Educ Health Promot.* 2013; 2:51. [\[PMID\]](#) [\[PMCID\]](#)
- [8] Taghvaei M, Goodarzi M. [Developing and prioritizing the formation of strategies in medical tourism (Case Study: Shiraz Metropolis) (Persian)]. *Res Urban Plan.* 2016; 7(24):1-22. [\[Link\]](#)
- [9] Shokohyar S, Kavyani H. [The evaluation of medical tourism centers' service quality in Tehran city by using fuzzy SERVQUAL approach (Persian)]. *Hospital.* 2015; 14(2):127-37. [\[Link\]](#)
- [10] Mosadeghrad AM, Sadeghi M. [Medical tourism: Reasons for choosing Iran (Persian)]. *Payesh (Health Monitor).* 2021; 20(2):145-66. [\[DOI:10.52547/payesh.20.2.145\]](#)
- [11] Delgoshaei B, Ravaghi H, Abolhassani N. [Performance analysis of medical tourism in Tehran province from medical tourists and medical services providers' perspective (Persian)]. *Hospital.* 2012; 11(1):63-72. [\[Link\]](#)
- [12] Mosavi-Negad SM, Adeli O, Hariri T, Vali-pour N, Moshkani Z. [The potential of medical tourist's attraction in hospitals (A case study of a military hospitals in Tehran) (Persian)]. *Hospital.* 2016; 15(3):63-71. [\[Link\]](#)
- [13] Snyder J, Crooks V, Turner L. Issues and challenges in research on the ethics of medical tourism: Reflections from a conference. *J Bioeth Inq.* 2011; 8(1):3-6. [\[DOI:10.1007/s11673-010-9272-0\]](#)
- [14] Shafiee M, Ghafoori MH, Aboee F, Ferootan S, Arab M. [Evaluation of delivered services among selected hospital wards: A case study using multiple criteria decision making methods (MCDM) (Persian)]. *J Hospital.* 2017; 15(4):95-102. [\[Link\]](#)
- [15] Ebrahimzadeh I, Esmaelnejad M. [Analysis of climatic comfort and tourism planning; case study: Sistan and Baluchestan (Persian)]. *J Geogr Reg Dev.* 2012; 10(1):123-45. [\[Link\]](#)
- [16] Mir M, Tajzadehnamin AA. Assessing preparation level of medical tourism in Zahedan City. *Glob J Manag Bus Res.* 2014; 14(F1):27-34. [\[Link\]](#)
- [17] Moghadam FN, Masoudi Asl I, Hessam S, Farahani MM. In search a medical tourism marketing pattern in Iran: The case of cultural sensitivities. *Int J Healthc Manag.* 2021; 14(4):1081-6. [\[DOI:10.1080/20479700.2020.1732647\]](#)
- [18] Ghasemi M, Nejad MG, Aghaei I. Knowledge management orientation and operational performance relationship in medical tourism (overview of the model performance in the COVID-19 pandemic and post-pandemic era). *Health Serv Manage Res.* 2021; 34(4):208-22. [\[PMID\]](#)
- [19] Heydari M, Yousefi M, Derakhshani N, Khodayari-Zarnaq R. Factors affecting the satisfaction of medical tourists: A systematic review. *Health Scope.* 2019; 8(3):e80359. [\[DOI:10.5812/jhealthscope.80359\]](#)
- [20] Mahmoudifar Y, Tabibi SJ, Nasiripour AA, Riahi L. Effective factors on the development of medical tourism industry in the West Azerbaijan Province, Iran: Pattern presentation. *Int J Med Res Health Sci.* 2016; 5(7):620-30. [\[Link\]](#)
- [21] Naami A, Chatrooz A. [Systematic review of medical tourism in Iran and case study of Tehran University of Medical Sciences (Persian)]. *J Payavard Salamat.* 2018; 11(5):598-609. [\[Link\]](#)
- [22] Baghbanian A, Safdari R, Erfannia L, Zokaei M. The medical tourism industry in Iran: A review of websites designed for cross-border patients. *Health Scope.* 2021; 10(1):e108482. [\[DOI:10.5812/jhealthscope.108482\]](#)
- [23] Naghipour M, Langarizadeh M, Razzazi M. Identification of the requirements for designing medical tourism information system of Iran. *J Educ Health Promot.* 2019; 8:118. [\[PMID\]](#)
- [24] Koyama T, Takahashi K, Takahashi A, Takeda Y. How does a hospital website branding have positive effects of patients visiting and hospital recruitment. *J Hosp Manag Heal Policy.* 2019; 3(20):1-8. [\[DOI:10.21037/jhmp.2019.07.02\]](#)
- [25] Samadbeik M, Asadi H, Mohseni M, Takkbiri A, Moosavi A, Garavand A. Designing a medical tourism website: A qualitative study. *Iran J Public Health.* 2017; 46(2):249-57. [\[PMID\]](#)
- [26] Hanefeld J, Lunt N, Smith R, Horsfall D. Why do medical tourists travel to where they do? The role of networks in determining medical travel. *Soc Sci Med.* 2015; 124:356-63. [\[PMID\]](#)
- [27] Madariaga L, Nussbaum M, Marañón F, Alarcón C, Naranjo MA. User experience of government documents: A framework for informing design decisions. *Gov Inf Q.* 2019; 36(2):179-95. [\[DOI:10.1016/j.giq.2018.12.005\]](#)
- [28] Rokni L, Pourahmad A, Moteiey Langroudi MH, Rezaeiy Mahmoudi M, Heidarzadeh N. Appraisal the potential of central Iran, in the context of health tourism. *Iran J Public Health.* 2013; 42(3):272-9. [\[PMID\]](#)
- [29] Momeni K, Janati A, Imani A, Khodayari-Zarnaq R, Arab-Zozani M. An analysis of competitive situation medical tourism industry: A case study in northwest Iran. *Bali Med J.* 2014; 6(2):279-88. [\[Link\]](#)

This Page Intentionally Left Blank